

Henryk Bogacki

"Offenbarung : von der Schift bis zum Ausgang der Scholastik",
Michael Seybold, przy współpracy:
Pierre-Réginald Cren, Ulrich Horst,
Alexander Sand, Peter Stockmeier,
Freiburg-Basel-Wien 1971 : [recenzja]

Collectanea Theologica 42/2, 189-190

1972

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wyrażenie aprobaty uchwał przez papieża i biskupów, a formułą *ex sese* zastosowaną przez konstytucję *Pastor aeternus* w kwestii wartości nieomylnych rozstrzygnięć papieskich (s. 95—96). Pewną rekompensatę tych potknięć stanowią niektóre trafne spostrzeżenia, jak np. „Trydent i Sobór Watykański II pokazały, że papież i kuria w najlepszym wypadku potrafią strzec istniejącej doktryny, nie zaś rozwijać ją twórczo w szerszej perspektywie” (s. 87). Słuszność tej uwagi potwierdza przebieg ostaniego soboru, gdyż zasadnicza treść uchwał pochodzi od całego episkopatu, a schematy przygotowane w środowisku rzymskim jedynie powtarzały tezy teologii podręcznikowej.

Książka nie zadawała jako analiza struktury hierarchicznej Kościoła, pozostaje jednak wymownym dowodem, jak trudno zrozumieć rozwiązania katolickie badaczom z innych Kościołów chrześcijańskich.

Ks. Henryk Bogacki SJ, Warszawa

Herbert HAAG, *Biblisches Wörterbuch*, Freiburg—Basel—Wien 1971, Verlag Herder, s. 414 (*Herderbücherei* t. 394).

Wzmoczone zainteresowanie Pismem św. stale wymaga różnorodnych materiałów pomocniczych dla zrozumienia treści biblijnej. Obok odpowiednich wprowadzeń i komentarzy do poszczególnych ksiąg istnieje potrzeba słowników dla wyjaśnienia czytelnikowi napotykanych realiów. Herbert Haag, profesor egezegezy Starego Testamentu na uniwersytecie w Tybindze, jest szeroko znany jako wydawca obszernego leksykonu biblijnego¹². Obecnie ukazał się krótki słowniczek biblijny, który zwięźle informuje o osobach, miejscach oraz instytucjach wymienionych w Piśmie św. Słownik zawiera ponad 800 haseł, 41 ilustracji oraz dwie barwne mapy Palestyny (osobne dla Starego i Nowego Testamentu). Oczywiście czytelnik nie otrzymuje odpowiedzi na wszystkie pytania powstające przy kontakcie z Pismem św. Z założenia słownik pomija problemy teologiczne oraz dyskusje między biblistami. Pomimo że opiera się w zasadzie na wspomnianym dużym leksykonie, jednakże hasła wybrano i opracowano odpowiednio — stosownie do potrzeb małego słownika. Tak więc pełniejszej informacji, a przede wszystkim wyjaśnienia haseł teologicznych oraz przedmiotowej literatury należy poszukiwać nadal w leksykonie. Słownik jest jednak użyteczną pomocą podręczną przy lekturze Pisma św.

Ks. Henryk Bogacki SJ, Warszawa

Michael SEYBOLD przy współpracy: Pierre-Réginald Cren, Ulrich Horst, Alexander Sand, Peter Stockmeier, *Offenbarung: Von der Schrift bis zum Ausgang der Scholastik*, Freiburg—Basel—Wien 1971, Verlag Herder, s. 152 (*Handbuch der Dogmengeschichte*, wyd. M. Schmaus, A. Grillmeier SJ, L. Scheffczyk, t. I, f. 1a).

Pierwszy dział w tomie I podręcznika historii dogmatów zarezerwowany jest dla teologii objawienia. Ukazał się zeszyt obejmujący dzieje koncepcji objawienia, poczynając od Pisma św aż po koniec okresu scholastycznego. Następny zeszyt przedstawi czasy od reformacji aż do chwili obecnej.

Biblijne wypowiedzi na temat objawienia omawia A. Sand (s. 1—26). Stwierdza trudność określenia biblijnej treści terminu „objawienie”, co umożliwia powoływanie się na świadectwo Pisma św. wszelkim koncepcjom teologicznym w tym przedmiocie. Zresztą Pismo św. nie stanowi jednolitego tworu, dlatego też poszczególne księgi rozmaicie ujmują „objawienie”. Autor

¹² H. Haag, *Das Bibel—Lexikon*, Einsiedeln—Zürich—Köln² 1968, Benziger Verlag, szp. 1964.

formuluje swe twierdzenia ostrożnie, a własne wywody traktuje tylko jako próbę przedstawienia tych refleksji, jakie można na temat objawienia znaleźć w Piśmie św.

P. Stockmeier wiele miejsca poświęca analizie poglądów na objawienie, jakie występują w Kościele wczesnochrześcijańskim (s. 27—87). Cechą charakterystyczną tego okresu jest traktowanie objawienia nie tyle jako zespołu treści przekazanych przez Boga, ile jako procesu, który dalej trwa w terażniejszości. Dlatego też w okresie tym słowo „objawienie” zawiera treść inną od tej, jaka później została z nim związana. U schyłku okresu patrystycznego i w początkach scholastycznego (M. Seybold, s. 88—115) zaznacza się przede wszystkim przechowanie poglądów z czasów ojców, zwłaszcza w ujęciu augustyńskim. Mniej natomiast pojawia się oryginalnych rozważań na temat istoty objawienia, choć występują już i na tym odcinku próby porządkowania spuścizny ojców.

Właściwa systematyzacja połączona z zacieśnieniem treści wiązanych dotąd ze słowem „objawienie” następuje dopiero w czasie rozkwitu scholastyki (s. 116—143). U Horst przedstawia poglądy pięciu teologów tego okresu, którzy najbardziej wyróżnili się w zakresie teologii objawienia: Albert Wielki, Aleksander z Hales, Bonawentura, Tomasz z Akwinu i Jan Duns Szkot. W końcowej części P.—R. Cren podaje koncepcję objawienia Wilhelma Ockhama i Gabriela Biela (s. 144—152).

Zeszyt świadczy o skomplikowanej drodze kształtowania się pojęcia objawienia, dominującego potem w teologii katolickiej, a uzupełnionego przez ostatni sobór.

Ks. Henryk Bogacki SJ, Warszawa

Elisabeth GÖSSMANN, *Glaube und Gotteserkenntnis im Mittelalter*, Freiburg—Basel—Wien 1971, Verlag Herder, s. 130 (*Handbuch der Dogmengeschichte*, wyd. M. Schmaus, A. Grillmeier SJ, L. Scheffczyk, t. I, f. 2b).

Drugi dział tomu I podręcznika historii dogmatów poświęcony jest zagadnieniu wiary i poznania Boga. Przewidziane są trzy zeszyty dotyczące kolejno ujęcia biblijnego i patrystycznego, epoki średniowiecznej i czasów nowożytnych. Obecnie wydano zeszyt drugi. Autorka miała przed sobą trudne zadanie, gdyż średniowieczne wywody teologiczne na temat wiary są obarczone wieloma kwestiami ubocznymi, które dziś nie wzbudzają zainteresowania, choć wówczas rozpały umysły. Ilość materiału (także niewydanego) jest ogromna. E. Gössmann opiera się na opublikowanych studiach szczegółowych, a obfita bibliografia — jak w całym podręczniku — podaje wskazówki do dalszych poszukiwań.

Struktura zeszytu nie jest systematyczna, dzięki czemu łatwiej było uniknąć „ujednolicenia” opinii poszczególnych teologów średniowiecznych, a wykaże nawet pluralizm ówczesnych opinii teologicznych na temat wiary i poznania Boga. Zeszyt składa się z trzech rozdziałów. Pierwszy omawia okres przedscholastyczny i wczesnej scholastyki: Paschazy Radbert i Jan Szkot Eriugena, Anzelm z Canterbury, Piotr Abelard oraz Bernard z Clairvaux i Wilhelm od św. Teodoryka, Wiktoryni, Piotr Lombard i Piotr z Poitiers, Gilbert de la Porrée (s. 3—54). Drugi rozdział zajmuje się rozkwitem scholastyki: Wilhelm z Auxerre, Wilhelm z Auvergne, Filip Kanclerz, Aleksander z Hales, Bonawentura, Albert Wielki, Tomasz z Akwinu (s. 55—108). Stosunkowo krótko został potraktowany okres schyłkowy (Jan Duns Szkot, Wilhelm Ockham, Mikołaj z Kuzy, s. 109—127). W ten sposób autorka przedstawiła najważniejszych teologów zabierających głos w kwestii wiary na przestrzeni IX—XV wieku. Opracowanie z konieczności zwięzłe wymaga uzupełnienia pozycjami podanymi w bibliografii.

Wiele zagadnień średniowiecznej teorii wiary zawdzięcza swe pochodzenie wysiłkom dostosowania teologii do arystotelesowskiej koncepcji nauki. W tym